

મૂલ્યવર્ધન

સરગવામાંથી મોરીંગા ઓઈલ, મોરીંગા એનર્જી બાઈટસ, મોગો એનર્જી બાઈટસ, મોગો કોલોસ્ટ્રમ ઓર્ગેનિક એનર્જી બાર, મોરીંગા ગમ પાઉડર, મોરીંગા ડ્રોપ્સ, બાયો મારીંગા ઈન્સ્ટન્ટ, મોરીંગા હની, મોરીંગા ચીપ્સ વગેરે બનાવી શકાય છે.

આપણા રોજીંદા જીવનમાં ઉપયોગી સરગવો:

કઢી, સાંભાર, રસમ, સૂપ અને દાળમાં શીંગો વપરાય છે. કટલેસમાં તેનો ઉપયોગ ફ્લેવર તરીકે થાય છે.

સરગવાની શીંગો અને પાનનો પાવડર, સરગવાની ચા, સરગવાની ઓમલેટ, સરગવાની ફૂળીનું શાક, સરગવાના તાજા ફૂલોનું શાક, તથા સોસ જેવી બનાવટોમાં સરગવાનો ઉપયોગ થાય છે.

પાનનો પાઉડર બનાવવાની રીત: સરગવાની લીલા પાન તોડી તેને છાંયડામાં સુકવી ત્યાર પછી મીક્સર અથવા હાથઘંટીમાં ઘણીને પાઉડર તૈયાર કરવો. ૧૦ કિ.ગ્રા. લીલા પાન સુકવતાં તેમાંથી આશરે ૩ કિ.ગ્રા. સુકા પાન મળે એને આ પાનને ઘંટીમાં ઘણતાં ૨.૫ કિ.ગ્રા. ચોખ્ખો પાઉડર મળે છે.

લીલા કુમળા પાંદડા તથા ફૂલની ભાજી થાય છે. અને મૂળ અથાણા રૂપે વપરાય છે. સરગવો હલકો, ભૂખવર્ધક, રૂચિકારક, કડવો, સ્વાદમાં તીખો અને ગરમ ગુણવાળો છે.

બીજ: આંખોના રોગોમાં, કફ, વા, સોજા, કૃમિ, મંદાગ્નિ, લોહીના શુદ્ધિકરણમાં, આંખોની તકલીફોમાં શુદ્ધિવર્ધક તથા ઝેરનો નાશ કરનારો છે. તાવમાં, કફ, વાયુ, સોજા, મેદરોગ, કંઠમાળ, અપચો, વિષેદોષ, ગુલ્મ, વ્રણ તથા કૃમિનો નાશ કરે છે એના બિયા ઘસી નાસ્ય કરવાથી મસ્તકશૂળ મટી જાય છે.

સરગવાનું તેલ: સરગવાના તેલનો સૌંદર્યવર્ધક તરીકે મોટે ભાગે

મોસ્ચ્યુરાઈઝર અને સ્કીન કન્ડીશનર તરીકે તેમજ ચામડીની તકલીફો જેવી કે ચીરા પડવા, દાઝવા ઉપર, ચાઠામાં તેનો ઉપયોગ થાય છે.

શીંગો: સાંધાના દુઃખાવામાં અને રચુમેટીઝમમાં વપરાય છે.

ગુંદર: દાંતોની તકલીફમાં વપરાય છે.

ફૂલ: સરગવાના ફૂલના ઉપયોગથી સોજા, સ્નાયુરોગ, માંસપેશીઓના રોગ દૂર થાય છે. કફ, પિત્ત, શિરોવ્યથા તથા કૃમિનાશક છે.

ફળ: બીજમાંથી નીકળતો ખોળ ખાતરમાં ઉપયોગ થાય છે.

પાંદડા: સરગવાના પાન શીત, આંખો માટે ગુણકારી, કામોત્તેજક તથા કૃમિનાશક છે. તેના પાનમાં વિટામીન 'એ' તથા 'સી' પ્રોટીન, કેલ્શિયમ, લોહ તથા પોટેશિયમ જેવા પોષકતત્વો ભરપૂર પ્રમાણમાં રહેલા છે.

સરગવાની

વૈજ્ઞાનિક ખેતી પધ્ધતિ અને મૂલ્યવર્ધન

સરગવા

ઔષધિય અને ઔદ્યોગિક ઉપયોગ સાથે ખેતીમાં રોકડીયાં

ડૉ. રમેશ એ. પટેલ | શ્રી. બી. કે. પટેલ | શ્રીમતી બબીતા રામનિવાસ

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, મહેસાણા

ગણપત વિદ્યાનગર-૩૮૪ ૦૧૨, મહેસાણા-ગાંધીનગર હાઈવે,

તા.જી. મહેસાણા (ઉ.ગુ.) ફોન : ૦૨૭૬૨-૨૮૯૧૮૯

E-mail : kvkmehsana@ganpatuniversity.ac.in

Web: www.kvkmehsana.org

પ્રસારક

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, મહેસાણા

ગણપત યુનિવર્સિટી

સરગવો (મોરીગા ઓલીફેરા) : પૃથ્વી પરનું અદ્ભૂત વિવિધ ઉપયોગી પર્ણપાતી ઝાડ છે. સરગવો એ મોરીગેસી કુળનું વિશ્વનું અગત્યનું અને અદ્ભૂત ઝાડ છે. સરગવો શાકભાજી વૃક્ષ તરીકે દેશ અને દુનિયામાં સારી ખ્યાતિ ધરાવે છે. આ ઝાડના પોષણ મૂલ્ય ઔષધિય અને ઔદ્યોગિક ઉપયોગ સાથે ખેતીમાં એક રોકડીયા પાક તરીકે ટુંકા ગાળામાં વધારે આવક અને ઉત્પાદનના કારણે હવે સર્વત્ર આ પાક પ્રસિદ્ધિ પામતો જાય છે. ખેતીની દ્રષ્ટિએ ઘણી આવક આપતો જૂન જ ઝડપથી વધતો પાક છે, તેની વ્યાપારિક ખેતી થાય છે. આ ઉપરાંત રસ્તા, શેઠાપાળા, કેનાલો અને પડતર જમીનમાં ઓછી મહેનતે ઉગાડી શકાતા સરગવાની ખેતી આર્થિક રીતે ઘણી પોષણક્ષમ છે. આ ઝડપથી વૃદ્ધિ પામતો, અછત પ્રતિકારક (ઓછા પાણીએ થતો) અને વિવિધ વિસ્તાર અને ખેતી પદ્ધતિમાં સહેલાઈથી અનુકૂળ આવતો પાક છે. કિચન ગાર્ડનમાં અને અગાસીમાં કૂંડામાં પણ સરગવાના છોડ ઉગાડી શકાય છે.

હવામાન: ૨૫° સે. થી ૩૫° સે, ઉષ્ણતામાન માફક

જમીન: સારી નિતારશક્તિ ધરાવતી, ગોરાડુ, બેસર, મધ્યમ કાળી કે રેતાળ જમીન માફક, શેઠાપાળા અને રસ્તા ઉપરની ઓછી માવજતવાળી જમીનમાં પણ થઈ શકે. પાણી ભરાઈ રહે તેવી પરિસ્થિતિ સરગવાના મૂળ સહન કરી શકતા નથી તેથી મૂળની આબુબાબુ વધારાનું પાણી ભરાઈ ન રહે તેની કાળજી રાખવી અને ખેતરમાંથી વધારાના પાણીના નિકાલની વ્યવસ્થા કરવી.

સેન્દ્રિય/સાચણિક ખાતરો (ઝાડ દીઠ): થડથી એક મીટર દૂરના ઘેરાવામાં ખાડા દીઠ ૨૦ મિ.લી. એઝોટોબેક્ટર + ૧૦ મિ.લી. પીએસબી + ૧૦ મિ.લી. પોટાશ બેક્ટેરિયા + ૫ ગ્રામ ટ્રાયકોડર્મા આપવું. ઉપરાંત ૭.૫ કિ.ગ્રા. સારૂ કોહવાચેવું છાણીયુ ખાતર + ૫૦૦ ગ્રામ મરઘાનું ખાતર + ૨૫૦ ગ્રામ લીંબોળીના ખોળ (ઓક્ટોબર માસમાં) આપવો.

સુધારેલી જાતો: પેરીયાકુલમ-૧ (પીકેએમ-૧), પેરીયાકુલમ-૨ (પીકેએમ-૨)

સંવર્ધન:

(ક) બીજ દ્વારા : પ્લાસ્ટિક ટ્રેમાં કોકોપિટ અથવા મોસના મીડિયામાં ઉછેરવા અથવા ૧૫ સે.મી. x ૧૦ સે.મી. સાઈઝની પ્લાસ્ટિક કોથળીમાં ઉછેરવા, ૩૦-૪૫ દિવસે છોડ રોપવા લાયક બનશે. બીજ રોપણીનો સમય જૂન-જુલાઈ અથવા નવેમ્બર અનુકૂળ છે.

(ખ) ડાળીના કટકા દ્વારા : એક વર્ષ જુના સરગવાના ઝાડના ૧૦૦ થી ૧૫૦ સે.મી. લંબાઈના કટિંગ લેવા. ૨-૩ દિવસ છાંયડામાં મૂકી રાખી કટકાને આઈબીએ ૫૦૦ પીપીએમની માવજત આપી સીધા ખેતર અથવા પ્લાસ્ટિક કોથળીમાં રોપવા, કટિંગનો નીચેનો ત્રીજો ભાગ જમીનમાં જવા દેવો. જમીનમાં અગાઉ સારૂ કોહવાચેલ સેન્દ્રિય ખાતર છોડ દીઠ ૧ કિલો અને ૧૦ ગ્રામ ટ્રાયકોડર્મા અને પાંચ ગ્રામ પેસીલોમાયસીસ મેળવી રોપણી કરવી.

રોપણી અંતર: ૩ મી x ૩ મી. અથવા ૪ મી x ૪ મી. અથવા ૫ મી x ૫ મી.

બીજ દર: ૪૫ સે.મી. x ૪૫ સે.મી. x ૪૫ સે.મી. ના ખાડાની મધ્યમાં ૨ બીજ, ૩ સે.મી. ઉડાઈએ વાવવામાં આવે છે. અથવા એક માસ જૂનો તંદુરસ્ત રોપ રોપવામાં આવે છે. એક હેક્ટરના વાવેતર માટે ૬૨૫ ગ્રામ બીજની જરૂરિયાત છે. ૧૦ થી ૧૨ દિવસ બાદ બીજનો ઉગાવો થાય છે. બહુવર્ષિય સરગવાનું વાવેતર ડાળીના કટકા દ્વારા કરવામાં આવે છે.

રોપણી પછી	દેશી ખાતર (કિલો)	નાઈટ્રોજન (ગ્રામ)	ફોસ્ફરસ (ગ્રામ)	પોટાશ (ગ્રામ)
૧ વર્ષ	૧૦	૨૦	૧૦	૧૦
૨ વર્ષ	૨૦	૪૦	૨૦	૨૦
૩ વર્ષ અને ત્યારબાદ	૩૦	૬૦	૩૦	૩૦

નોંધ: બે હપ્તામાં જુલાઈ અને ઓક્ટોબર-નવેમ્બરમાં રિંગ કરી આપવું.

પાછલી માવજત: જ્યારે સરગવાનો છોડ ૭૫ સે.મી. ઉંચાઈનો થાય એટલે કે વાવેતર બાદ ૬૦ દિવસે મુખ્ય થડની અગ્રકલિકાને કાપી નાંખવી જોઈએ (પીરિંગ કરવું) જેથી બાબુની શાખાઓની વૃદ્ધિ ઝડપથી થાય અને છોડની ઉંચાઈમાં ઘટાડો થાય જેથી શીગો ઉતારવાનું સરળ પડે છે.

પ્રુનિંગ: પ્રથમ સીધા વધતા છોડને વધારે ડાળીઓ કુટાડવા ૧.૫ મીટર (દોઢ) ઉંચાઈથી કાપવા ત્યારબાદ વર્ષે શીગો પૂરી થયા બાદ એટલે કે મે-જૂનમાં ૩૦-૪૫ સે.મી. ટોચની ડાળીઓ કાપવી. સરગવાના વૃક્ષો પ્રુનિંગ કરી (૨ મીટર ઉંચાઈ) ઠીંગણા રાખવા જેથી શીગો ઉતારવામાં અને અન્ય ખેતી કાર્યોની સરળતા રહે.

પિયત: ઉનાળામાં ૪ થી ૬ દિવસે અને શિયાળામાં ૮ થી ૧૦ દિવસે પિયત આપવું. શેઠાપાળે અથવા વાડ પર સરગવા રોપેલા હોય તો ખાસ પિયત વ્યવસ્થાની જરૂરિયાત નથી.

આંતરપાકો: કાયમી પ્રકારના સરગવામાં શરૂઆતના ૨-૩ વર્ષ વેલા વગરના શાકભાજી, સોયાબીન, ગમ ગુવાર, રજકો, મગફળી જેવા પાકો લઈ શકાય.

નીંદણ નિયંત્રણ: સરગવાના પાકને ૩૦ થી ૮૦ દિવસ સુધી નીંદણ મુક્ત રાખવો જોઈએ. સરગવાનો પાક પહોળા અંતરે વાવતો હોવાથી ૩ થી ૪ વખત કરબથી આડી ઉભી આંતરખેડ કરવી જોઈએ તેમજ છોડના ખામણાની આબુબાબુ હાથ વડે નીંદામણ કરવું જોઈએ. નીંદામણ, ખેડ/ગોડ કરી જમીન પોચી અને ભરભરી રાખવી.

પાક સંરક્ષણ:

(ક) રોગો: પાનનાં ટપકાં, ભૂકી છારો, મૂળનો સડો અને સુકારો-નિયંત્રણ માટે કાર્બેન્ડાઝીમ ૧૦ ગ્રામ ૧૫ લી. પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(ખ) જીવાતો: ફૂલ ખાનાર ઈયળ, પાન ખાનારી ઈયળ, કાતરા, એશ વીવલ, શીંગની ફળમાખી અને થડ કોરી ખાનાર ઈયળ-નિયંત્રણ માટે ૨૦ મિ.લી. ક્વિનાલફોસ/ પ્રોફેનોફોસ દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

કાપણી: વાવેતર બાદ ૬ થી ૮ માસે કાપણી લાયક શીંગો તૈયાર થાય છે. પુરતી વિકસિત થયેલ, કુમળી અને લીલી શીંગોની કાપણી કરવી જોઈએ. ઘેરા લીલા રંગમાંથી આછા લીલા રંગની શીંગો થાય ત્યારે ભરાવદાર શીંગો ખાસ પ્રકારના વાંસ ઉપર લગાડેલ ચીપિયા વડે ઉતારવી.

ઉત્પાદન: દરેક ઝાડ જાત પ્રમાણે ૨૫૦ થી ૪૦૦ શીંગો આપે છે. તે મુજબ હેક્ટરે અંદાજે ૩૦ થી ૪૦ ટન ઉત્પાદન મળે છે.

સંગ્રહ: ૭ થી ૮° સે. તાપમાન અને ૭૦ થી ૭૫% સાપેક્ષ ભેજ.

નિકાસ માટેના ધારાધોરણ: ૩૦ સે.મી. લાંબી શીંગ કાણાંવાળા પૂંઠાના બોક્ષમાં ૫ થી ૮ કિલોના પેકિંગ કરવા.

